

بررسی ساخت شیشه و شیشه سرامیک‌های اکسی فلوریدی شفاف حاوی نانوبلورهای فلورید کلسیم در حضور مقادیر مختلف K_2O

لاله فرحی نیا*^۱ و محمد رضوانی^۱

^۱دانشگاه تبریز، دانشکده فنی مهندسی مکانیک، گروه مهندسی مواد، تبریز، ایران.

تاریخ ثبت اولیه: ۱۳۹۴/۰۴/۰۶، تاریخ دریافت نسخه اصلاح شده: ۱۳۹۴/۰۵/۱۷، تاریخ پذیرش قطعی: ۱۳۹۴/۰۷/۰۵

چکیده طی دهه‌های اخیر شیشه سرامیک‌های اکسی فلوریدی حاوی نانوبلورهای فلوریدی به دلیل داشتن ویژگی‌هایی چون انرژی فونونی پایین (~ 500 1/cm) و مقاومت شیمیایی، حرارتی و مکانیکی مطلوب مورد توجه پژوهشگران زمینه فوتونیک قرار گرفته‌اند. اهداف پژوهش حاضر مطالعه تأثیر افزودنی K_2O در ساخت شیشه‌های اکسی فلوریدی، تبلور، ساختار و شفافیت آن‌ها است. برای این منظور شیشه‌های سیستم SiO_2 - Al_2O_3 - CaO - CaF_2 در حضور مقادیر مختلف افزودنی K_2O (۳ و ۴/۵ نسبت وزنی) با عملیات ذوب و ریخته‌گری ساخته شدند. طبق نتایج DTA، دو پیک گرمای مربوط به تبلور CaF_2 (~ 700 °C) و فازی که تاکنون تفسیر متقاعد کننده‌ای برای آن ارائه نشده (~ 900 °C) ظاهر گردیدند. الگوهای پراش اشعه ایکس، تصاویر SEM و آنالیز عنصری نقطه‌ای EDX علاوه بر تایید نتایج DTA، پیک گرمای دوم را معرف تبلور فاز آنورتیت بیان کردند. همچنین در شیشه سرامیک‌های ساخته شده بر اساس دمای پیک گرمای اول، تنها فاز متبلور شده نانوبلورهای فلورید کلسیم بود. برای بررسی تأثیر مقدار K_2O بر شفافیت و ساختار شیشه‌ها، طیف‌های فرابنفش- مرئی و طیف‌های FT-IR آن‌ها نیز مورد مطالعه قرار گرفت. در نهایت بر اساس رفتار تبلور بهتر و افزایش درصد عبور در ناحیه فرابنفش- مرئی (87٪)، نمونه حاوی افزودنی K_2O به مقدار ۴/۵ نسبت وزنی، به عنوان بهترین شیشه پایه معرفی شد.

کلمات کلیدی: شیشه سرامیک اکسی فلوریدی، بلور CaF_2 ، افزودنی K_2O .

Investigation into the Processing of Transparent Oxyfluoride Glass and Glass Ceramics Containing CaF_2 Nanocrystals in Presence of K_2O Additive

Laleh Farahinia*¹, Mohammad Rezvani¹

¹ University of Tabriz, Mechanical Engineering Faculty, Materials Engineering Department, Tabriz, Iran.

Abstract During the last few decades, oxyfluoride glass ceramics containing fluoride nanocrystals have received more attention in photonic applications due to their low phonon energies (~ 500 1/cm) and favorable mechanical, thermal and chemical stability. Main purposes of the present research are investigation of the K_2O role on their processing, crystallization behavior structure and transparency. Glasses in the SiO_2 - Al_2O_3 - CaO - CaF_2 system with different amounts of K_2O additive (1.5, 3 and 4.5 weight ratio) were prepared by convenient melting process. DTA curves exhibited two exothermic peaks, one related to CaF_2 crystallization (~ 700 °C) and the other which had not been interpreted clearly before (~ 900 °C). XRD patterns, SEM images and EDX analysis confirmed the DTA results and revealed that the second exothermic peak was related to crystallization of anorthite. Glass ceramic samples were prepared on the basis of crystallization temperatures derived from DTA. The only precipitated crystalline phase in the glass samples heat treated on the basis of the first peak of DTA, was CaF_2 . With the aim of studying the transparency and structural changes of glass samples with different amounts of K_2O content, transmittance in UV- Vis region and FT-IR spectra of them were studied. According to the better crystallization behavior and higher transparency in UV- Vis region ($\sim 87\%$), the glass containing 4.5 (weight ratio) K_2O additive has been introduced as the best basic glass.

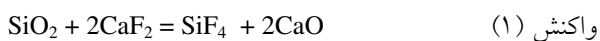
Keywords: oxyfluoride glass ceramic, CaF_2 crystals, K_2O additive.

۱- مقدمه

خاکی نادر مختلف مورد بررسی پژوهشگران قرار گرفته، اما کمتر به جنبه موادی آن‌ها پرداخته شده است. با این حال مطالعات سینتیکی بر روی تبلور شیشه‌های اکسی فلوریدی [۱۱-۱۲] و همچنین رفتار تبلور نانوبلورهای CaF_2 از شیشه‌های $\text{Na}_2\text{O}/\text{K}_2\text{O}/\text{CaO}/\text{CaF}_2/\text{Al}_2\text{O}_3/\text{SiO}_2$ [۱۳] انجام گرفته است. ایمانیه و همکارانش [۸] نیز تأثیر نسبت $\text{SiO}_2/\text{Al}_2\text{O}_3$ و همچنین مقدار CaF_2 را بر روی تبلور شیشه‌های سیستم CaF_2 - Al_2O_3 - SiO_2 مطالعه کرده‌اند. در پژوهش حاضر افزودنی K_2O که توسط سایر محققین به صورت مجزا مورد بررسی قرار نگرفته، به عنوان یک افزودنی گدازآور جدید در شیشه‌های سیستم SiO_2 - Al_2O_3 - CaO - CaF_2 مورد استفاده قرار گرفت و تأثیر مقادیر مختلف آن بر روی تبلور، ساختار و شفافیت شیشه‌ها مطالعه شد. اگرچه مقادیر بالاتر K_2O باعث افزایش اندازه بلورهای CaF_2 می‌شود اما درصد عبور در محدوده فرابنفش مرئی تا ۸۷٪ افزایش می‌یابد. از این‌رو شیشه حاوی بیشترین مقدار K_2O (۴/۵ نسبت وزنی) به عنوان ترکیب بهینه معرفی گردید.

۲- روش تحقیق

جدول (۱) ترکیب شیشه‌های پایه را برحسب نسبت وزنی نشان می‌دهد. این ترکیب پرکاربردترین ترکیبی می‌باشد که توسط سایر محققین مورد استفاده قرار گرفته است. علاوه بر سه جز اصلی SiO_2 - Al_2O_3 - CaF_2 ، مقداری CaO نیز به کار برده شده است. در واقع جایگزینی مقداری از CaF_2 با CaO طبق واکنش (۱) و اصل لوشاتلیه، تا حدودی از اتلاف CaF_2 (به صورت یون F^-) جلوگیری می‌نماید [۱۴].

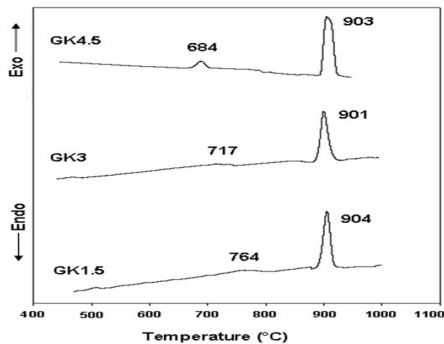
Sb_2O_3 و As_2O_3 نیز به عنوان عوامل حباب‌زدا مورد استفاده قرار گرفتند. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، علاوه بر ترکیب گزارش شده توسط سایر محققین، افزودنی K_2O در سه مقدار مختلف نیز به ترکیب اضافه گردید تا تأثیر این کمک ذوب مورد مطالعه قرار گیرد.

تک بلورها و شیشه‌های فلوریدی به دلیل ویژگی‌هایی چون عبوردهی مطلوب در محدوده طول موج‌های فرابنفش تا فرورسرخ، قابلیت انحلال مقدار قابل توجهی از عناصر خاکی نادر در شبکه خود و انرژی فونونی کم، به بهترین گزینه برای شبکه میزبان در کاربردهای لیزر تبدیل شده‌اند [۲-۱]. علی‌رغم ویژگی‌های مطلوب ذکر شده، شیشه‌های فلوریدی در مقایسه با شیشه‌های اکسیدی مقاومت حرارتی، شیمیایی و مکانیکی پایین‌تری دارند. تک بلورهای فلوریدی نیز همانند ساخت سایر تک بلورها با مشکلات ساخت زیادی مواجه هستند [۳-۴]. از طرف دیگر، شیشه‌های اکسیدی با وجود داشتن ویژگی‌های مطلوب حرارتی، شیمیایی و مکانیکی، عملاً به دلیل انرژی فونونی بالا کاربردهای اپتیکی کمتری دارند [۴-۵]. در راستای رفع مشکلات مذکور، به تازگی شیشه‌های اکسیدی جدیدی تحت عنوان شیشه‌های اکسیدی فلوریدی توسط اهوآکی و وانگ^۱ [۵] ابداع شده‌اند که به طور همزمان از خواص مطلوب شیشه‌های اکسیدی و مواد فلوریدی بهره‌مند هستند. در واقع چنین شیشه‌های اکسیدی-فلوریدی هستند که در آن‌ها یک فاز نانوبلوری فلوریدی در زمینه شیشه‌ای آلومینوسیلیکاتی قرار گرفته است [۶]. نانوبلورهای فلوریدی متبلور شده در این شیشه‌های اکسیدی فلوریدی اغلب CaF_2 ، PbF_2 و LaF_3 هستند، اما CdF_2 و PbF_2 اثرات سوء زیست‌محیطی داشته و شیشه‌های اکسیدی فلوریدی LaF_3 به دلیل هزینه بالای LaF_3 ، تولید پرهزینه‌ای دارند [۷]. اخیراً به دلیل هزینه پایین و سمی نبودن، تبلور نانوبلورهای MF_2 (M= Ca, Sr, Ba) در این شیشه‌های اکسیدی فلوریدی مورد توجه قرار گرفته است [۸]، به ویژه دسته‌ای که حاوی نانوبلورهای CaF_2 هستند در مقایسه با سایر شیشه‌های اکسیدی فلوریدی به علت قیمت پایین، سمی نبودن، شفافیت در محدوده طول موج ۰/۱۳ تا ۹/۵ میکرومتر، همخوانی ضریب شکست بلور CaF_2 با زمینه شیشه‌ای و حلالیت بالا برای یون‌های خاکی نادر از جذب زیاد برخوردارند [۹-۱۰]. تا کنون ویژگی‌های لومینسنسی و تبدیل رو به بالای^۲ شیشه‌های اکسیدی فلوریدی CaF_2 آلائیده شده به یون‌های

^۱ Ohwaki and Wang^۲ Upconversion

ظریف و پهنی که در حدود دمای 700°C ظاهر شده مربوط به تبلور فاز CaF_2 و پیک تیزتر و آشکارتر موجود در حدود 900°C مربوط به فاز دومی است که در برخی مراجع آن را به فاز $\text{Ca}_2\text{Al}_3\text{O}_6\text{F}$ [۸] نسبت داده و برخی دیگر [۱۵] قادر به شناسایی این فاز نبوده‌اند.

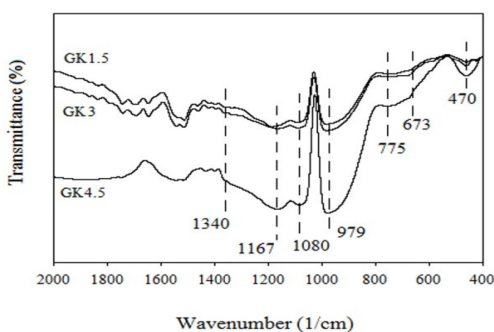
همان‌طور که ملاحظه می‌شود با افزایش مقدار K_2O ، وضوح دماهای پیک تبلور بیشتر شده است. همچنین وجود K_2O بیشتر در نمونه‌های شیشه‌ای دمای پیک تبلور CaF_2 را به دماهای پایین‌تری انتقال می‌دهد زیرا فرایند تبلور CaF_2 در این شیشه‌ها یک فرایند کنترل شونده با ساز و کار نفوذ است [۱۳]. با توجه به این‌که K_2O نقش دگرگون‌سازی را در شبکه شیشه‌ای دارد و متعاقباً اکسیژن‌های غیر پلزن را در شبکه افزایش می‌دهد، نفوذ در ساختار شیشه بیشتر شده [۱۶] و فرایند تبلور با سهولت بیشتری انجام می‌گیرد. نهایتاً این امر باعث می‌شود تا دمای تبلور CaF_2 به دماهای پایینی انتقال یابد.

شکل ۱. نمودار DTA شیشه‌های حاوی مقادیر مختلف K_2O .

۳-۲- طیف سنجی FT-IR و مطالعه ساختاری

برای مطالعه تاثیر K_2O بر ساختار شیشه‌های اکسی فلوریدی، طیف‌های FT-IR آنها مورد بررسی قرار گرفت. شکل (۲) طیف‌های FT-IR مربوط به شیشه‌های حاوی مقادیر مختلف K_2O را نشان می‌دهد.

شکل ۲. طیف FT-IR شیشه‌های حاوی مقادیر مختلف K_2O .

کد نمونه	ترکیب (نسبت وزنی)						
	SiO_2	Al_2O_3	CaO	CaF_2	K_2O	As_2O_3	Sb_2O_3
GK1.5	۲۷/۲۶	۲/۸/۱۱	۷/۷/۲	۲۶/۸/۹	۱/۵	۰/۲	۰/۲
GK3	۲۷/۲۶	۲/۸/۱۱	۷/۷/۲	۲۶/۸/۹	۲	۰/۲	۰/۲
GK4.5	۲۷/۲۶	۲/۸/۱۱	۷/۷/۲	۲۶/۸/۹	۴/۵	۰/۲	۰/۲

جدول ۱. ترکیب شیشه پایه بر حسب نسبت وزنی.

مواد اولیه با خلوص بالا توسط ترازوی دیجیتالی با دقت 0.01 گرم، توزین و به صورت مکانیکی کاملاً مخلوط شدند. مخلوط‌های حاصل در بوته آلومینایی سرپوشیده در کوره الکتریکی در دمای 1450°C به مدت ۱ ساعت ذوب گردید. مذاب‌های شیشه‌ای در قالب فولادی زنگ نزن پیش گرم شده در دمای 500°C ریخته و به صورت قرص‌هایی با ضخامت تقریباً 0.5 cm شکل‌دهی شدند. به منظور رفع تنش‌های داخلی، قطعات شیشه‌ای در دمای 500°C به مدت 0.5 ساعت تحت عملیات حرارتی تنش‌زدایی قرار گرفتند.

برای تعیین دمای تبلور از دستگاه آنالیز حرارتی DTG - 60AH Shimadzu و برای انجام آنالیز حرارتی افتراقی (DTA) استفاده گردید. مطالعه و شناسایی فازهای بلوری تبلور در نمونه‌های شیشه‌های سرامیکی از طریق الگوهای XRD گرفته شده از دستگاه پراش پرتو ایکس مدل D - Diffractometer 500 ساخت شرکت Siemens انجام گرفت. به منظور تعیین ساختار و چگونگی قرار گرفتن گروه‌های مختلف در شیشه شیشه سرامیکها از دستگاه آنالیز FT-IR (مدل Tensor 27 محصول شرکت Bruker کشور آلمان) استفاده شد. برای بررسی تاثیر K_2O بر میزان شفافیت شیشه‌ها آنالیز جذبی فرابنفش - مرئی (UV-Vis) با استفاده از دستگاه UV-Vis Shimadzu 1700 انجام گرفت. برای بررسی ریزساختاری و آنالیز نقطه‌ای EDX نمونه‌های شیشه سرامیکی، دستگاه SEM MIRA3 FEG-SEM (مدل میکروسکوپ الکترونی روبشی) ساخت کمپانی Tescan کشور چک مورد استفاده قرار گرفت.

۳- نتایج و بحث

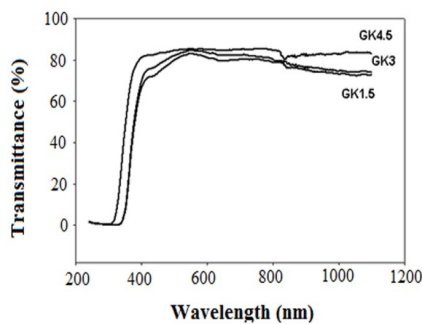
۳-۱- بررسی آنالیز حرارتی

شکل (۱) نتایج آنالیز DTA شیشه‌های اکسی فلوریدی حاوی مقادیر مختلف K_2O را نشان می‌دهد. همچنین دو پیک گرمازا در الگوهای DTA شیشه‌ها نیز مشاهده می‌شود. پیک

بازتر شیشه منجر به شدت جذب بالاتر پیوندها شده‌اند.

۳-۳- بررسی شفافیت شیشه‌های حاوی مقادیر مختلف K_2O

برای مطالعه شفافیت نمونه‌های اکسی فلوریدی، طیف‌های عبوری آنها مورد بررسی قرار گرفت. در شکل (۳) طیف‌های عبوری نمونه‌ها آورده شده است. از روی طیف‌ها مشاهده می‌شود که با افزایش مقدار K_2O موجود در ترکیب شیشه‌ها، درصد عبور افزایش یافته است. به عبارت دیگر به دلیل ایجاد اکسیژن‌های غیر پل‌زن در حضور K_2O بیشتر، شبکه شیشه‌ای بازتر شده و مقدار عبور نور در نمونه حاوی ۴/۵ نسبت وزنی K_2O به حدود ۸۷٪ افزایش می‌یابد.

شکل ۳. طیف‌های عبوری شیشه‌های حاوی مقادیر مختلف K_2O در محدوده طول موج فرابنفش - مرئی.

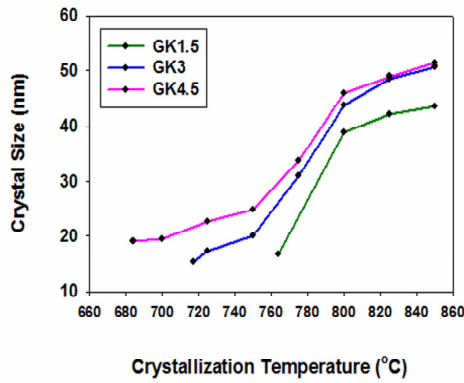
۳-۴- فرآیند تبلور و بررسی فازی

براساس نمودارهای DTA شکل (۱) دمای تبلور شیشه‌ها انتخاب شدند. شرایط مربوط به عملیات حرارتی تبلور تک‌مرحله‌ای برای شیشه‌های اکسی فلوراید حاوی مقادیر مختلف K_2O در جدول (۲) آورده شده است. دماهای تبلور از دمای پیک تبلور اولیه نمونه‌ها آغاز و با فواصل دمایی $25^\circ C$ افزایش یافته است. این روند افزایش دمای عملیات حرارتی تا مرحله کدر شدن نمونه‌ها ادامه یافت. همچنین نمونه‌ها در دمای پیک تبلور فاز دوم مشاهده شده در الگوی DTA نیز تحت عملیات حرارتی قرار گرفتند.

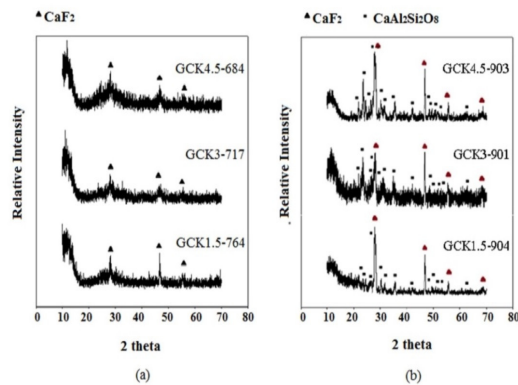
شکل ۵(a) نتایج XRD نمونه‌های شیشه‌های سرامیکی حاوی مقادیر مختلف K_2O را نشان می‌دهد که در دمای اولین پیک تبلورشان تولید شده‌اند. چنانچه از این الگوها برمی‌آید

مطابق شکل (۲)، باندهای قرار گرفته در 470 cm^{-1} ، 673 cm^{-1} و 1167 cm^{-1} به ترتیب مربوط به ارتعاش خمشی، ارتعاش کششی متقارن و ارتعاش کششی نامتقارن پیوندهای Si-O-Si هستند [۱۷]. پیک موجود در 673 cm^{-1} پیک بسیار پهنی است و از آن جایی که پیک مربوط به ارتعاش کششی Ca-F در محدوده 775 cm^{-1} قرار می‌گیرد [۱۸]، احتمالاً پیک‌های مربوط به ارتعاش کششی Ca-F و ارتعاش کششی متقارن Si-O-Si با هم همپوشانی ایجاد نموده‌اند. به علت این که Ca موجود در نمونه‌های شیشه مقدار بالایی است، بنابراین باندهای 979 cm^{-1} قابل مشاهده است را می‌توان به ارتعاش پیوند Si-O-Ca نسبت داد [۱۷]. در شیشه‌های اکسی فلوریدی، Al_2O_3 نقش شبکه‌سازی را دارد و این واقعیت با پیک موجود در 1080 cm^{-1} توجیه می‌شود زیرا این پیک مربوط به ارتعاش کششی نامتقارن Si-O-Al است [۱۹]. همچنین طبق گزارش هیل^۱ و همکارانش [۱۴]، در شیشه‌های اکسی فلوریدی یون‌های F^- تنها به کاتیون‌های آلومینیوم اتصال می‌یابند در نتیجه پیوندهای Al-F نیز در شبکه وجود خواهند داشت. پیک مربوط به این پیوند در عدد موج 1340 cm^{-1} قابل مشاهده است [۲۰]. در بخش عددهای موج بالاتر پیک‌های ضعیفی وجود دارند. پیک‌های موجود در 1550 cm^{-1} و 1513 cm^{-1} به ترتیب مربوط به گروه‌های CO و آب مولکولی است. گروه‌های CO به دلیل جذب شیمیایی CO_2 محیط می‌باشد که از تجزیه کربنات‌های موجود در مواد اولیه نشأت گرفته است. البته گاهی این پیک‌ها را مرتبط با کربنات‌ها دانسته‌اند که به طور کامل تجزیه نشده‌اند. پیک‌های ریز و کوچک قابل تشخیص در 1643 cm^{-1} - 1743 cm^{-1} نیز مربوط به ارتعاش خمشی O-H هستند که منشا آنها آب‌های سطحی جذب شده می‌باشد [۲۱]. پیوندهای K-O نیز در 463 cm^{-1} [۲۲] با ارتعاشات خمشی Si-O-Si همپوشانی کرده و با افزایش مقدار K_2O شدت این پیک‌ها نیز افزایش یافته است. از آن جایی که K_2O نقش دگرگون‌سازی در شبکه شیشه دارد، در طیف‌های FT-IR مربوط به شیشه‌های حاوی مقادیر مختلف K_2O ، عددهای موج مربوط به باندهای مختلف تغییر چندانی نکرده، اما ایجاد اکسیژن‌های غیر پل و شبکه

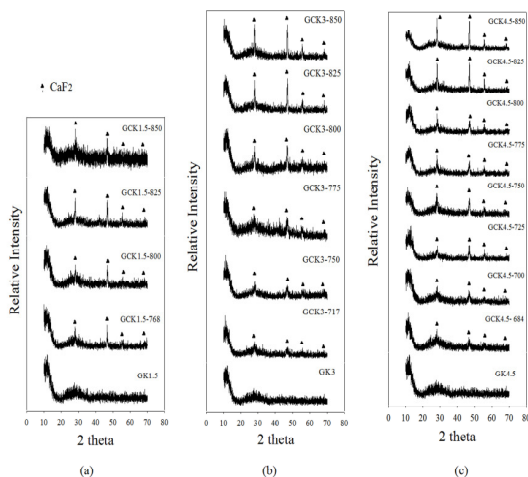
^۱ Hill

شکل ۴. نمودار نشان دهنده ارتباط بین اندازه بلور، دمای تبلور و مقدار افزودنی K₂O

شکل ۵. الگوهای XRD شیشه‌های سرامیک‌های تبلور یافته در دمای (a) پیک تبلور اول (b) پیک تبلور دوم.

شکل ۶. الگوهای XRD شیشه‌های سرامیک‌های حاصل از شیشه (a) GK1.5 (b) GK3 (c) GK4.5 که در دماهای مختلف تبلور شده‌اند.

شیشه سرامیک‌های اکسی فلوریدی حاوی نانو بلورهای CaF₂ حاصل از تبلور شیشه GK1.5 از همان دماهای اولیه در نظر گرفته شده برای تبلور، شفافیت مطلوبی از خود نشان

تنها فاز متبلور شده در هر سه نمونه شیشه سرامیکی، فاز CaF₂ است. نمونه‌هایی که در دمای پیک تبلور دوم عملیات حرارتی شده‌اند، دو فاز CaF₂ و آنورتیت را هم زمان در کنار هم دارا هستند (شکل (b) ۴). بنابراین می‌توان پیک گرمزای دوم را به تبلور فاز آنورتیت (CaAl₂Si₂O₈) نسبت داد.

نمونه‌های شیشه سرامیکی تهیه شده با شرایط عملیات حرارتی (جدول ۲) تحت آنالیز XRD نیز قرار گرفتند. شکل (۶) نتایج XRD آن‌ها را نشان می‌دهد که تا دمای ۸۵۰ °C تنها فاز تبلور یافته CaF₂ بوده است.

از رابطه شرر^۱ (رابطه ۱) برای محاسبه اندازه بلورهای ایجاد شده در زمینه شیشه‌ای استفاده شد.

$$D = \frac{0.9\lambda}{B \cos \theta_B} \quad \text{معادله (۱)}$$

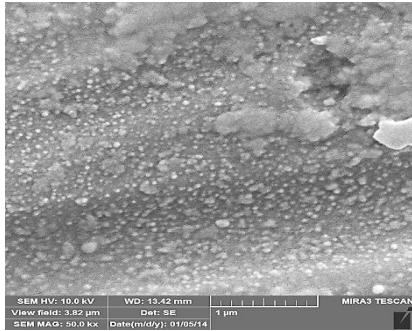
که در رابطه فوق، D اندازه بلور، B عرض پیک در نصف شدت بیشینه بر حسب رادیان، λ طول موج پرتو X و θ_B زاویه براگ مربوط به پیک پراش است. اندازه متوسط بلورهایی که با این شیوه محاسبه شده‌اند، برای تمام نمونه‌های شیشه سرامیکی در جدول (۲) گردآوری شده و در نمودار شکل (۴) رابطه میان اندازه بلور، دمای تبلور و مقدار K₂O نشان داده شده است.

جدول ۲. شرایط عملیات حرارتی تبلور برای نمونه‌های با مقادیر مختلف K₂O

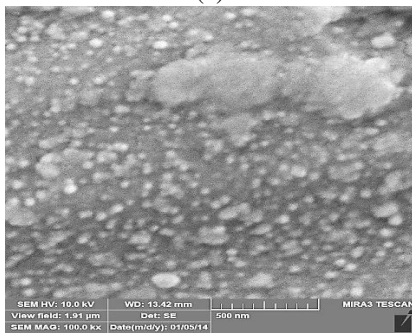
کد نمونه	مقدار افزودنی K ₂ O (%mol)	دمای عملیات حرارتی (°C)	سرعت گرمایش (°C/min)	زمان نگهداری (hr)	متوسط اندازه بلورها (nm)
GCK1.5-764	۱۵	۷۶۴	۱۰	۲	۱۶۶۷
GCK1.5-800		۸۰۰			
GCK1.5-825		۸۲۵			
GCK1.5-850		۸۵۰			
GCK1.5-904	۹۰۴	۳	۱۰	۲	-
GCK3-717	۷۱۷				
GCK3-725	۷۲۵				
GCK3-750	۷۵۰				
GCK3-775	۷۷۵	۴۵	۱۰	۲	۳۰۸۱
GCK3-800	۸۰۰				
GCK3-825	۸۲۵				
GCK3-850	۸۵۰				
GCK3-901	۹۰۱	۴۵	۱۰	۲	-
GCK4.5-684	۶۸۴				
GCK4.5-700	۷۰۰				
GCK4.5-725	۷۲۵				
GCK4.5-750	۷۵۰	۴۵	۱۰	۲	۳۴۷۵
GCK4.5-775	۷۷۵				
GCK4.5-800	۸۰۰				
GCK4.5-825	۸۲۵				
GCK4.5-850	۸۵۰	۴۵	۱۰	۲	۴۸۸۵
GCK4.5-903	۹۰۳				

^۱ Scherer equation

برخی مناطق به چشم می‌خورند نیز مربوط به فاز آنورتیت هستند زیرا در آنالیز EDX ناحیه C پیک‌های مربوط به عناصر این فاز وجود دارند (شکل ۸(b)).

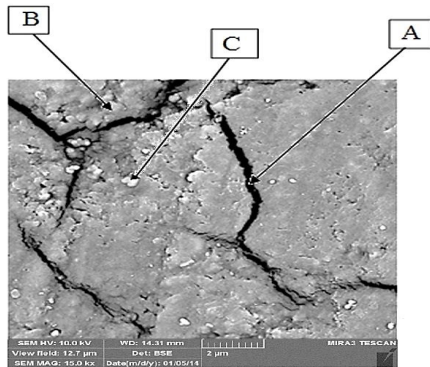

(a)

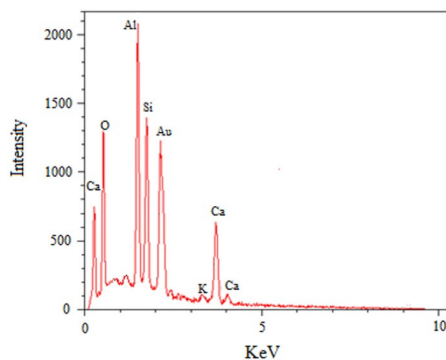

(b)

شکل ۷. تصویر میکروسکوپ الکترونی روبشی شیشه GCK4.5-775 با بزرگنمایی (a) ۵۰۰۰۰ و (b) ۱۰۰۰۰۰.

(a)

(b)

شکل ۸. (a) تصویر SEM حاصل از الکترون‌های برگشتی شیشه سرامیک اکسی فلوریدی متبلور شده در دمای پیک دوم (b) آنالیز EDX فاز بلوری آنورتیت (ناحیه C).

ندادند. اما نمونه‌های تولید شده از شیشه‌های GK3 و GK4.5 در ابتدا کاملاً شفاف بوده و با افزایش دمای تبلور به تدریج شفافیت خود را از دست داده و نهایتاً در دمای 850°C به صورت کاملاً سفید رنگ و مات درآمدند.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، با افزایش مقدار K_2O اندازه بلورهای ایجاد شده افزایش یافته (نمودار شکل ۵)، زیرا چنانچه اشاره شد، فرایند تبلور CaF_2 در شیشه سرامیک‌های اکسی فلوریدی، سازوکار کنترل شونده با نفوذ است. از طرف دیگر راسل^۱ و همکارانش [۱۳] اشاره به سطحی داشتند که در حین تبلور CaF_2 در اطراف بلورهای فلورید کلسیم تشکیل می‌شوند و از رشد بیشتر بلورها جلوگیری می‌کنند. در واقع با تبلور فلورید کلسیم شیشه اطراف بلورها غنی از سیلیس و آلومینا شده و از نفوذ بیشتر برای رشد بلورها ممانعت می‌کنند. اما در شیشه‌های حاوی مقادیر بیشتر K_2O ، به دلیل گرانیوی کمتر شیشه، نفوذ بیشتر بوده و رشد بلورها بیشتر خواهد بود.

۳-۵- مطالعه ریزساختاری شیشه سرامیک‌های اکسی فلوریدی حاوی ۴/۵ نسبت وزنی افزودنی K_2O

تصویر میکروسکوپ الکترونی روبشی شیشه سرامیک GCK4.5-775 در شکل (۷) با بزرگنمایی‌های ۵۰۰۰۰ و ۱۰۰۰۰۰ آورده شده و ملاحظه می‌شود که بلورهای CaF_2 در دل زمینه شیشه‌ای قرار گرفته‌اند. به دلیل تک مرحله‌ای بودن فرایند تبلور، خوشه‌ای شدن بلورها و عدم یکسان بودن اندازه آن‌ها کاملاً مشهود است.

شکل ۸(a) تصویر SEM حاصل از الکترون‌های برگشتی شیشه سرامیک اکسی فلوریدی متبلور شده در دمای پیک دوم (903°C) را نمایش می‌دهد که براساس آن نمونه مذکور به طور کامل متبلور شده است. براساس نتایج XRD انتظار می‌رفت دو فاز بلوری مختلف در این شیشه سرامیک‌ها وجود داشته باشد. منطقه A که در شکل ۸(a) نشان داده شده، مربوط به فاز شیشه‌ای می‌باشد که در اثر حکاکی تاحدودی خورده شده است. نواحی روشن‌تر مانند منطقه B که قسمت اعظم نمونه را دربر گرفته‌اند مربوط به فاز بلورین CaF_2 هستند. مناطقی همانند ناحیه C که در شکل نشان داده شده و تنها در

^۱ Russel

7. Sun, X., Gu, M., Huang, Sh., Jin, X., Liu, X., Liu, B., Ni, Ch., "Luminescence behavior of Tb³⁺ ions in transparent glass and glass- ceramics containing CaF₂ nanocrystals", *J. Lumin.*, 2009, 129, 773- 777.
8. Imanieh, M. H., Eftekhari Yekta, B., Marghussian, V., Shakhessi, S., Martin, I. R., "Crystallization of nano calcium fluoride in CaF₂- Al₂O₃- SiO₂ system", *Solid State Sci.*, 2013, 17, 76- 82.
9. Chen, D., Wang, Y., Yu, Y., Ma, E., Liu, F., "Fluorescence and Judd- Ofelt analysis of Nd³⁺ ions in oxyfluoride glass ceramics containing CaF₂ nanocrystals", *J. Phys. Chem. Solids*, 2007, 68, 193-200.
10. Hu, Zh., Wang, Y., Ma, E., Chen, D., Bao, F., "Crystallization and spectroscopic properties investigations of Er³⁺ doped transparent glass ceramics containing CaF₂", *Mater. Chem. Phys.*, 2007, 101, 234-237.
11. Russel, C., "Nano crystallization of CaF₂ from Na₂O/ K₂O/ CaO/ CaF₂/ Al₂O₃/ SiO₂ glasses", *Chem. Mater.*, 2005, 17, 5843- 5847.
12. Sung, Y., "crystallization kinetics of fluoride nanocrystals in oxyfluoride glasses", *J. Non- cryst. Solids*, 2012, 358, 36- 39.
13. Secu, M., Secu, C. E., Polosan, S., Aldica, G., Ghica, C., "crystallization and spectroscopic properties of Eu-doped CaF₂ nanocrystals in transparent oxyfluoride glass- ceramics", *J. Non- cryst. Solids*, 2009, 355, 1869-1872.
14. Hill, R., Wood, D., Thomas, M., "Trimethylsilylation analysis of the silicate structure of fluoro-alumino-silicate glasses and the structural role of fluorine", *J. Mater. Sci.*, 1999, 34, 1767-1774.
15. Aldica, G., Secu, M., "Investigations of the Non-isothermal Crystallization of CaF₂ Nanoparticles in Sm-doped Oxyfluoride Glasses", *J. Non- cryst. Solids*, 2010, 356, 1631- 1636.
16. Matijasevic, S. D., Tosic, M. B., Grujic, S. R., Stojanovic, J. N., Zivanovic, V. D., Nikolic, J. D., "The Effect of K₂O on the Crystallization of Niobium Germanate Glasses", *Science of Sintering*, 2011, 43, 47-53.
17. Mukherjee, D. P., Kumar Das, S., Effects of nano silica on synthesis and properties of glass ceramics in SiO₂-Al₂O₃- CaO- CaF₂ glass system: A comparison, *J. Non-Cryst. Solids*, 2013, 368, 98- 104.
18. M. M. Khunur, Risdianto, A., Mutrofin, S., Prananto, Y. P., "Synthesis of Fluorite (CaF₂) Crystal from Gypsum Waste of Phosphoric Acid Factory in Silica Gel, Bulletin of Chemical Reaction Engineering & Catalysis", 2012, 7, 71- 77.
19. Kim, G. H., Sohn, II., "Effect of Al₂O₃ on the Viscosity and Structure of Calcium Silicate - Based Melts Containing Na₂O and CaF₂", *Journal of Non- Crystalline Solids*, 2012, 358, 1530- 1537.
20. Zhang, Y., Chen, D., Multilayer integrated film bulk acoustic resonators, Springer, New York, 2013.
21. Huang, C. K., Kerr, P. F., Infrared Study of the Carbonate Minerals, The American Mineralogist, 1960, 45, 58- 59.
22. Theodosoglou, E., Koroneos A., Soldatos T., Zorba T., Paraskevopoulos K.M., "Comparative Fourier transform infrared and X- ray powder diffraction analysis of naturally occurred K- feldspars, Proceedings of the 12th International Congress", Patras, May, 2010.

۴- نتیجه گیری

۱. با افزایش مقدار افزودنی K₂O و متعاقبا افزایش اکسیژن‌های غیر پل زن و تسهیل نفوذ، دمای تبلور فاز CaF₂ از ۷۶۴ به ۶۸۴°C کاهش یافت.
۲. مطالعات ساختاری براساس طیف‌های FT-IR کاملا تایید کننده ساختار یک شیشه اکسی فلوریدی بودند. همچنین افزایش مقدار افزودنی K₂O منجر به افزایش شدت جذب پیوندهای موجود شده بود.
۳. به دلیل افزایش مقدار اکسیژن‌های غیر پل زن، شفافیت شیشه‌ها در حضور مقدار بیشتری از افزودنی K₂O افزایش و در نمونه حاوی ۴/۵ نسبت وزنی K₂O به ۸۷٪ رسید.
۴. با وجود این که K₂O باعث افزایش اندازه بلورهای ایجاد شده در نمونه‌های شیشه سرامیکی شد، ولی منجر به افزایش شفافیت و کاهش دمای تبلور فاز CaF₂ گردید در نتیجه مقدار ۴/۵ نسبت وزنی K₂O به عنوان میزان بهینه افزودنی معرفی شد.
۵. طبق نتایج XRD و آنالیز EDX، پیک گرمازای دوم که در الگوهای DTA حضور داشتند به تبلور فاز آنورتیت نسبت داده شد.

مراجع

1. Gan, F., Optical properties of fluoride glasses: a review, *J. Non- Cryst. Solids*, 1995, 184, 9-20.
2. Nazabal, V., Poulain, M., Olivier, M., Pirasteh, P., Camy, P., Dualan, J., Guy, S., Djouama, T., Boultafaia, A., Adam, J. L., "Fluoride and oxyfluoride glasses for optical applications", *J. Fluorine Chem.*, 2012, 134, 18-23.
3. Fu, J., Parker, J. M., Flower, P. S., Brown, R. M., "Eu³⁺ ions and CaF₂- containing transparent glass- ceramics" *Mater. Res. Bull.* 2002, 37, 1843-1849.
4. Kishi, Y., Tanabe, S., "Infrared- to- visible upconversion of rare- earth doped glass ceramics containing CaF₂ crystals", *J. Alloy. Compd.*, 2006, 408- 412, 842- 844.
5. Wang, Y., Ohwaki, J., "New transparent vitroceramics codoped with Er³⁺ and Yb³⁺ for efficient frequency upconversion", *Appl. Phys. Lett.*, 1993, 63(24), 3268-3270.
6. Babu, P., Jang, K. H., Kim, E. S., Shi, L., Seo, H. J., "Optical Properties and white- light emission in Dy³⁺ - doped transparent oxyfluoride glass and glass ceramics containing CaF₂ nanocrystals", *J. Korean Phys. Soc.*, 2009, 4, 1488- 1491.